



Fecr Yayınları: 785

HANEFÎ FAKİHÎ MUHAMMED b. FADL ve FIKHÎ GÖRÜŞLERİ

Hasan KAYAPINAR

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Editör
Doç. Dr. Ömer KORKMAZ

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Aralık 2023

SBN: 978-625-6602-39-7

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

HANEFÎ FAKİHÎ
MUHAMMED b. FADL
ve FIKHÎ GÖRÜŞLERİ

Hasan KAYAPINAR

Ankara 2023

Hasan KAYAPINAR

Hasan Kayapınar 1989 yılında Afyonkarahisar'ın Sandıklı ilçesinde dünyaya geldi. 2007 yılında Afyonkarahisar/Bolvadin Anadolu İmam Hatip Lisesinden mezun oldu. Aynı yıl Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesine kayıt yaptırdı. 2011 yılında lisans eğitimini tamamlayan yazar, 2014 yılında İslam Hukuk Metodolojisinde *Âhâd Haber ve Ali el-Kârî'nin Âhâd Habere Yaklaşımı (Fethu Bâbi'l-Înaye Özelinde)* isimli yüksek lisans teziyle Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden mezun oldu. Hasan Kayapınar 2020 yılında *İslam'da Faizin Tarihsel Süreci ve Katılım Bankalarının Eleştiriyeye Açık Yönleri* isimli doktora teziyle aynı enstitüde doktora eğitimini tamamladı. Yazar aynı yıl Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Adalet Önlisans Programından mezun oldu. Kayapınar, evli ve iki çocuk babası olup Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Dr. Arş. Gör. kadrosunda çalışmaya devam etmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	9
ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEMİ	12

GİRİŞ

MUHAMMED b. FADL'İN HAYATI	15
A. Orta Asya'da Hanefî Mezhebinin Yayılması	15
B. Hayatı	18
C. Öğrenim Hayatı	20
D. Talebeleri	20
E. İlmî Kişiliği	21
F. Hanefî Mezhebindeki Konumu	26

BİRİNCİ BÖLÜM

İBADETLERE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ	29
1.1. Suların Temizliği	31
1.2. Necasetlerin Temizliği	34
1.3. Avret Mahalli	38
1.4. Gusül	39
1.5. Teyemmüm	42
1.5. Mest Üzerine Mesh	45
1.6. Kıblenin Araştırılması	46
1.7. Müstehap Vakitler	48
1.8. Kerahet Vakitler	49
1.9. Kıraatin Keyfiyeti	50
1.10. Zelletü'l-Kârî	53
1.11. Allah'a İzafe Edilen Fiillerin Müennes (dişil) Sığada Okunması	56
1.12. Sehiv Secdesinin Vücûbiyeti	58
1.13. Mesbûkun Kaza Edeceği Namazın Hükümü ve Pratikteki Karşılığı	59
1.14. Zaruretin Mükellefiyete Etkisi	63
1.15. Hutbe Esnasında Konuşmamak	64
1.16. Namazda Ellerin Durumu	66
1.17. Namazın Bozulması	67

1.18. İmamete İlişkin Meseleler -----	69
1.19. Din Hizmetleri Karşılığında Ücret Alma -----	73
1.20. Cemaatle Namazda Muktedînin Kıraati -----	74
1.21. Nafile Namazların Rekât Sayıları -----	75
1.22. Tilâvet ve Sehv Secdesinin Namazdaki Rükünlere Etkisi ----	77
1.23. Teşrik Tekbirlerinin Mükellefiyeti -----	79
1.24. Mezar Yapısı -----	81
1.25. Mezarlıkta Kur'an Okuma -----	81
1.26. Paraların Zekâtı-----	82
1.27. Fıtır Sadakasının Edâ Zamanı -----	85
1.28. Zekâtın Edâ Keyfiyeti -----	86
1.29. Hac Mükellefiyetinin Şartları-----	88
1.30. Umrenin Hükümü-----	91

İKİNCİ BÖLÜM

MUÂMELÂT KONULARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ-----	93
2.1. Nikâhın Şartları-----	94
2.2. Nikâhta Velâyetin Nakli -----	97
2.3. Nikâhta Mehir ve Kadının Mehrini Hibe Etmesi -----	98
2.4. Hürmet-i Musâherenin Şartları -----	101
2.5. Talâk Sayısına İlişkin Görüşleri-----	103
2.6. Muhâleanın Gerçekleşme Şartları-----	106
2.7. Ölüm İddeti -----	108
2.8. Mefkûdun Nafaka Sorumluluğu -----	109
2.9. Ribevî Malların Değişimi -----	111
2.10. Olgunlaşmamış Meyvenin Satımı -----	113
2.11. Satım Akdinin Kapsamı ve Akdin Konusunun Belirsizliği ----	116
2.12. Satış Akdinin Tefsir ve Sınırı -----	121
2.13. Borcun Ödenmemesi Durumunda Alacaklının Hakları ----	123
2.14. Fuzûlî'nin Tasarrufları -----	124
2.15. Şüf'a Hakkını Kullanma -----	127
2.16. Tazmin Sorumluluğu-----	128
2.17. Emanet Akdinde Tazmin Yükümlülüğü -----	131
2.18. Ehliyetsizlerin Haklarının Korunması-----	134
2.19. Muzâraa Ortaklığını Bozan Şartlar-----	137
2.20. Yarışmada Ödülün Meşruiyeti-----	139
2.21. Yargılamada Şahitlerin Sorumluluğu -----	139

2.22. İspat Aracı Olarak Yemin -----	143
2.23. İspat Aracı Olarak İkrar -----	144
2.24. Yöneticilerden Hediye Almanın Hükmü -----	147
2.25. Kamu Mallarının Korunması -----	148
2.26. Selam Almanın Zorunlu Olmadığı Haller -----	149
2.27. Öğrencinin Dövülmesi -----	151
2.28. Gayri Müslimlerle İlişkiler -----	152
2.29. Elfâz-ı Küfür -----	153
SONUÇ -----	157
KAYNAKÇA -----	161

ÖN SÖZ

Mâverâünnehir coğrafyası, Hanefî mezhebinin önemli bir merkezi haline gelerek, bu bölgeden çıkan pek çok önemli Hanefî fakihinin yetişmesine vesile olmuştur. Bu başarı, bireysel çabaların ötesinde, birçok âlimin bir araya gelerek sergilediği kolektif gayretlerin bir ürünüdür. Zira eserleri günümüze kadar ulaşmış ve mezhebin temel kaynakları arasında yer alan fakihlerin hoca talebe ilişkisi incelendiğinde bunların bir ilmi silsilenin halkaları konumunda olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle Hanefî mezhebinin kurucu imamlarının talebelerinin bir kısmı Orta Asya bölgesine dağılmış ve bu coğrafyada önemli talebeler yetiştirmiştir. Daha sonra bu talebeler hoca olarak yeni talebeler yetiştirtirmiş ve bu ilmi faaliyet nesilden nesle gelişerek devam etmiştir.

Orta Asya'daki Hanefî fakihlerinden birisi de Muhammed b. Fadl'dır. Özellikle Orta Asya Hanefî fakihleri tarafından kaleme alınan fîrû-i fıkîh kitaplarında Muhammed b. Fadl'a sıkça atıf yapılmaktadır. Bunun yanında söz konusu eserlerde Muhammed b. Fadl hakkında çokça övgü ifadeleri kullanılmaktadır. Bu çalışmanın yapılması düşüncesi söz konusu eserlerin muhtelif konular ile ilgili incelenmesi sırasında meydana gelmiştir. Muhammed b. Fadl'ın fikhî görüşleri hakkında başlangıçta makale formatında daha kısa bir çalışma düşünülmüşken, hacmin artması neticesinde bu konuda kitap yazılmasının daha uygun olacağına karar verilmiştir.

Hanefî fîrû kaynaklarında yer alan Muhammed b. Fadl'ın fikhî görüşlerinin bütüncül olarak incelenmesi aşamasında onun fıkîh anlayışında birkaç temel unsurun yer aldığı görülmüştür. Bunlar ihtiyat, kıyas ve istihsan olarak ifade edile-

bilir. Muhammed b. Fadl özellikle ibadetler alanında görüş bildirirken daha çok ihtiyatlı olanı tercih etmektedir. Muhammed b. Fadl'ın fikhî görüşlerinde dikkat çeken hususlardan birisinin mezhep içerisindeki kıyas yani genel kurallar ve yerleşik uygulamalar olduğu söylenebilir. Şöyle ki kendisine yöneltilen sorulara mümkünse mezhep içerisindeki rivâyetlere veya Ebû Hanîfe'nin kıyasına göre cevap verdiği nakledilmiştir. Bu durum onun fıkıh anlayışında Hanefî sistemi içerisinde kalmaya gayret ettiğini göstermektedir. Muhammed b. Fadl'ın fıkıh anlayışındaki diğer bir unsur da istihsândır. İstihsân özel bir delil sebebiyle kıyasa aykırı hüküm vermektir. Bu açıdan bakıldığında istihsân fıkıhın dinamik kalmasını sağlayan temel bir istidlâl yöntemidir. Muhammed b. Fadl'ın özellikle örf ve zaruret sebebiyle istihsâna sıkça başvurduğu görülmektedir. Dolayısıyla Muhammed b. Fadl fıkıhın dinamizmini oldukça iyi bir şekilde sağlamaktadır.

Muhammed b. Fadl'ın kıyas ve istihsânı sıkça kullanması dikkate alındığında onun Hanefî sisteminden kopmadan söz konusu dinamizmi sağladığı ya da en azından buna gayret ettiği söylenebilir. Zira güncel konularda belli bir disiplin çerçevesinde hareket edilmemesi sistemden kopmayı doğuracaktır. İşte bu hususlar Muhammed b. Fadl'ın görüşlerinin müstakil bir kitap halinde çalışılmasının temel sâikleridir.

Son olarak fıkıhın zenginleşerek ve derinleşerek günümüze ulaşmasını sağlayan bütün fakihlere ve çalışmanın konusu olan Muhammed b. Fadl'a Allah'tan rahmet dilerim. Çalışmanın gün yüzüne çıkması için yoğun meşguliyetlerinin arasında bu eserin son okumasını yapıp değerli tavsiyelerde bulunan Doç. Dr. Fatih Orhan'a, Doç. Dr. Mustafa Hayta'ya, Doç. Dr. Ömer Korkmaz'a ve Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Sizgen'e şükranlarımı sunarım. Ayrıca çalışma sebebiyle kendileriyle yeterince

vakit geçiremediğim kızlarım Ayşe Sare ve Fatma Bilge tarafından mâzur görülmeyi umuyorum. Ve tabi ki çalışma boyunca “hayat müşterektir” mottosundan hiç faydalanamayan ve bütün sorumluluğu üstüne alan kıymetli refika-i hayatım Begüm Havva’ya ayrıca müteşekkirim.

Adana-2023